

 МАУП	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ІМ.КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО	
Кафедра: <u>конституційного права, історії та теорії держави і права</u>	
Затверджую: Директор навчального підрозділу	Схвалено на засіданні кафедри конституційного права, історії та теорії держави і права
_____ (підпис) А. М. Кислий	_____ (назва кафедри) Протокол № 1 від 29.08.2019 р. Завідувач кафедри
_____ (П.І.Б.) “ ____ ” _____ 2019 р.	_____ (підпис) А. М. Подоляка _____ (П. І. Б.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

« ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ »

Статус дисципліни: **вибіркова дисципліна професійної підготовки**

Освітньо-професійна програма: **Міжнародні відносини**

Для напрямку: **29 «Міжнародні відносини»**

Спеціальність: **291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»**

Спеціалізація: **Міжнародні відносини і дипломатія (країн Європейського Союзу)**

Форма навчання: **заочна/ дистанційна; Курс: III (бакалавр); Семестр 5, 6**

Обсяг в кредитах ЄКТС/ Всього годин **3/90** за навчальним планом від 25.01.2017 р.

- лекції (Л) **4**

- семінарські заняття (СЗ) **2**

- практичні заняття (ПЗ)

- індивідуально-консультативна робота (ІКР)

- самостійна робота студентів (СРС) **84**

Робоча програма навчальної дисципліни складена на основі програми навчальної дисципліни «Історія політичних та правових вчень» д.ф.н., професора кафедри Ф.М. Медвідя (перезатверджена на засіданні кафедри конституційного права, історії та теорії держави і права протокол № 1 від 29 серпня 2019 року).

Розробник (-и) робочої програми навчальної дисципліни: Ф.М. Медвідь

Київ 2019 р.

II. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни полягає в тому, щоб на конкретному історичному матеріалі показати закономірності боротьби у сфері політико-правової ідеології, розкрити складність і суперечності історичного процесу розвитку знань про державу і право, поступового пізнання людською думкою сутності держави і права, навести критичний аналіз реакційних доктрин і теорій, показати їх якісну відмінність від прогресивних надбань людства.

Статус дисципліни: вибіркова дисципліна професійної підготовки.

Місце навчальної дисципліни в структурно-логічній схемі освітньо-професійної програми підготовки фахівців за відповідним ступенем вищої освіти. Дисципліна «Історія політичних та правових вчень» належить до вибіркової дисципліни професійної підготовки за ступенем вищої освіти «Бакалавр», для напрямку: **29 «Міжнародні відносини»**, спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», спеціалізація: Міжнародні відносини і дипломатія (країн Європейського Союзу) для заочної форми навчання.

Компетентності та програмні результати навчання з дисципліни «Історія політичних та правових вчень»:

- здатність до абстрактного, логічного та критичного мислення, аналізу і синтезу;
- навички збору і аналізу інформації з національних і міжнародних джерел, оцінка її достовірності, використання сучасних інформаційних технологій і баз даних;
- знання історії права та державних інститутів;
- знання основ права Європейського Союзу;
- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел;
- узгоджувати план власного дослідження і самостійно формувати матеріали за визначеними джерелами;
- використовувати різноманітні інформаційні джерела для засвоєння складних питань з певної теми;

- демонструвати знання і розуміння щодо визначення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи;
- використовувати філософсько-правовий аналіз у практичній діяльності;
- орієнтуватись у філософсько-світоглядних, онтологічних, антропологічних, аксіологічних тощо підставах походження, сутності й цивілізаційного призначення права;
- на основі історико-правових знань прогнозувати розвиток суспільно-політичних змін, правосвідомості та правового життя в Україні й світі.

Історія політичних і правових вчень за своїм статусом становить комплексну, суміжну дисципліну, що перебуває на межі історії та юриспруденції. Вивчення історії політичних і правових вчень тісно пов'язано із набуттям знань з філософії, політології, соціології та суміжних навчальних дисциплін (“Історія держави і права зарубіжних країн”, “Теорія держави і права”, “Історія держави і права України”, та ін.).

Навчальний матеріал висвітлюється у відповідності до загальноцивілізаційних засад у розвитку людства з урахуванням національної державно-правової традиції, для якої характерні гуманізм, демократизм і соціальна справедливість.

III. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- основні наукових проблем, предмет та завдання Історії політичних і правових вчень;
- основні способи та історичних типів праворозуміння, його природні та соціальні витoki;
- методологію пізнання правової реальності юридичної практики;

- філософсько-правові питання формування правової держави та правового суспільства в Україні;

- історію становлення і розвитку ідеї права, закону, держави, головних державно-правових інститутів у процесі формування людської цивілізації;

- .

вміти:

- використовувати філософсько-правовий аналіз у практичній діяльності;

- орієнтуватись у філософсько-світоглядних, онтологічних, антропологічних, аксіологічних тощо підставах походження, сутності й цивілізаційного призначення права;

- формувати світогляду юриста на основі вивченого, проаналізованого матеріалу;

- аналізувати доктрини і теорії, показати їх якісну відмінність від прогресивних надбань людства;

- на основі історико-правових знань прогнозувати розвиток суспільно-політичних змін, правосвідомості та правового життя в Україні й світі.

IV. Критерії оцінювання результатів навчання

Під час вивчення дисципліни застосовується поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться для оцінювання рівня навчальних досягнень під час семінарських, практичних занять та якості виконання індивідуальної і самостійної роботи та передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого модуля навчальної дисципліни.

Поточний контроль – проведення семінарських занять, відпрацювання академічних заборгованостей.

Поточний контроль під час проведення семінарських занять передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого

навчального (змістового) модуля навчальної дисципліни та їх корекцію. Прозорість оцінювання рівня знань студентів забезпечується чіткими критеріями.

Модульний контроль – визначає якість виконаної студентом навчальної роботи з певного навчального (змістового) модуля та оцінюється за сукупними підсумками поточної успішності, включаючи виконану індивідуальну, самостійну та модульну контрольну роботу.

Підсумковий контроль – виставляється як сума балів з усіх модулів навчальної дисципліни та обраховується, як правило, як середнє арифметичне складових модулів.

По закінченню вивчення навчальної дисципліни студент складає семестровий залік.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЕСТ8	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73		задовільно	
60-63	E		
35-59	PX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	P	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

V. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування студентами результатів вивчення дисципліни «Історія політичних та правових вчень» є:

- усний виступ;
- виконання письмового завдання;
- тестування;
- есе, дайджест;
- реферат;
- ведення опорного конспекту лекцій;
- письмова контрольна робота;
- інші види навчально-наукової роботи (участь у гуртках, наукових конференціях тощо);
- підсумкова модульна робота;
- залік.

VI. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Курс III Семестр 5, 6 Обсяг в кредитах ЄКТС/Всього годин 3/ 90 Назва теми	Кількість годин, з них:					Примітка	
		Лекції (Л)	Семін зан. (СЗ)	Пр., лаб. зан. (ПЗ, ЛЗ)	Інд-конс. роб. (ІКР)	Сам. роб. студ. (СРС)		Форма Контролю
Змістовий модуль 1. Політичні та правові вчення у Стародавньому світі.								
1.	Предмет і метод історії політичних та правових вчень.	1	-	-	-	4	У, ПК, Т, СР, Р	
2.	Політичні та правові вчення у країнах Стародавнього Сходу.					4	У, ПК, Т, СР, Р	
3.	Політичні та правові вчення у Стародавній Греції.					4	У, ПК, Т, СР, Р	
4.	Політичні та правові вчення у Стародавньому Римі.					4	У, ПК, Т, СР, Р	
Змістовий модуль 2. Політичні та правові вчення в середні віки та епоху Відродження.								
5.	Політичні та правові вчення в Західній Європі в період виникнення і розвитку феодалізму.	1	-	-	-	4	У, ПК, Т, СР, Р	
6.	Політичні та правові вчення у країнах Арабського Сходу, Середньої Азії і Закавказзя в період виникнення та розвитку феодалізму.					4	У, ПК, Т, СР, Р	
7.	Політичні та правові вчення в Росії в період виникнення і розвитку феодалізму та утворення централізованої держави.					4	У, ПК, Т, СР, Р	
8.	Політичні та правові вчення в Західній Європі на початку розкладу феодалізму.					4	У, ПК, Т, СР, Р	
Змістовий модуль 3. Політичні та правові вчення XVII — першої половини XIX ст.								
9.	Політичні та правові вчення в Голландії та Англії в період ранніх буржуазних революцій.	1	1	-	-	4	У, ПК, Т, СР, Р	
10.	Політичні та правові вчення Європейського Просвітництва (кінець XVII — XVIII ст.)					4		
11.	Політико-правова думка в Україні (кінець XVII — XVIII ст.)					4		
12.	Політичні та правові вчення у США в період боротьби за незалежність.					4		
13.	Політичні та правові вчення в Німеччині наприкінці XVIII — на початку XIX ст.					4		
14.	Політичні та правові вчення у Росії в XVII — XIX ст.					4		

15.	Політичні та правові вчення в Західній Європі (перша половина XIX ст.)					4			
Змістовий модуль 4. Політичні та правові вчення другої половини XIX — XX ст.									
16.	Політичні та правові вчення в Західній Європі у другій половині XIX ст.					4			
17.	Політико-правові вчення революційних демократів Росії і України, революційних народників та анархістів.	1	1	-	-	6			
18.	Політико-правове вчення марксизму-ленінізму.					4			
19.	Політичні та правові вчення у країнах Європи і США в XX ст.					4			
20.	Політичні та правові ідеї і вимоги національно-визвольного руху у XX ст.					6			
		4	2	-	-	84			
	ВСЬОГО	90год.							
	Форма контролю	залік							

Форми контролю:

Усне опитування – У

Тестування – Т

Перевірка конспектів – ПК

Перевірка завдань для самостійної роботи – СР

Контрольні роботи – КР

Реферати – Р

6.1. Плани лекцій

Змістовий модуль 1. Політичні та правові вчення у Стародавньому Світі.

Тема 1. Предмет і метод історії політичних та правових вчень

1. Предмет історії політичних і правових вчень.
2. Її місце в системі гуманітарних наук.
3. Методи історії політичних і правових вчень
4. Періодизація і структура курсу.

Література [1-18]

Тема 2. Політичні та правові вчення у країнах Стародавнього Сходу

1. Загальна характеристика релігійно-міфологічних уявлень про політику, державу і право у країнах Стародавнього Сходу в II–I тис. до н. е.
2. Політична і правова думка у Стародавній Індії.
3. Політична і правова думка у Стародавньому Китаї.

Література [1–18]

Тема 3. Політичні та правові вчення у Стародавній Греції

1. Загальна характеристика політико-правової ідеології у Стародавній Греції.
2. Політичні та правові вчення раннього періоду (IX–VI ст. до н. е.). Творчість Гомера, Гесіода, Солона, Піфагора та Геракліта.
3. Період розквіту давньогрецької політико-правової думки (V–IV ст. до н. е.). Демокрит про державу і право.
4. Політичні та правові ідеї софістів.
5. Політичні та правові ідеї Сократа.
6. Вчення Платона про державу і право, його філософська основа.
7. Вчення Аристотеля про суспільство, політику, державу і право.
8. Вчення Епікура про свободу, державу і право.

Література [1–18]

Тема 4. Політичні та правові вчення у Стародавньому Римі

1. Загальна характеристика основних напрямків політичної і правової думки у Стародавньому Римі.
2. Вчення Цицерона про державу і право.

3. Політичні та правові ідеї римських стоїків (Сенека, Епіктет, Марк Аврелій).
4. Політико-правові ідеї римських юристів (Гай, Папініан, Павло, Ульпіан, Модестін).
5. Політичні та правові ідеї раннього християнства.

Література [1–18]

Змістовий модуль 2. Політичні та правові вчення в Середні віки та епоху Відродження

Тема 5. Політичні та правові вчення в Західній Європі в період виникнення і розвитку феодалізму

1. Загальна характеристика політико-правової думки західноєвропейського середньовікового суспільства.
2. Політико-правова теорія Фоми Аквінського, його вчення про походження, сутність держави та елементи державної влади.
3. Політичні та правові ідеї західноєвропейських середньовікових єретичних рухів і селянських війн.
4. Вираження інтересів середньовікового бюргерства в політико-правовому вченні Марсилія Падуанського.

Література [1–18]

Тема 6. Політичні та правові вчення у країнах Арабського Сходу, Середньої Азії і Закавказзя в період виникнення та розвитку феодалізму

1. Загальна характеристика політичних і правових вчень у країнах Арабського Сходу, Середньої Азії і Закавказзя.
2. Політико-правова ідеологія ісламу. Ідеї основних напрямків і сект ісламу. Суніти, шиїти, хариджити та ісмаїліти.
3. Ідеологія селянства — маздакізм. Політико-правові погляди аль-Фарабі.
4. Політико-правові погляди Нізамі. Утопічний проект ідеальної держави. Ідеї природного права Мхітара Гоша.

Література [1–18]

Тема 7. Політичні та правові вчення в Росії в період виникнення і розвитку феодалізму та утворення централізованої держави

1. Ідеї незалежності держави і єдності слов'янських народів у літописах і пам'ятках Київської Русі.
2. Основні напрямки політичної і правової думки в період створення Російської централізованої держави.
3. Політична концепція Філофея “Москва — третій Рим”. Політичні та правові ідеї “нестяжателів” і “іосифлян”. Обґрунтування необмеженого самодержавства І. С. Пересветовим.
4. Політичні погляди А. М. Курбського.

Література [1–18]

Тема 8. Політичні та правові вчення в Західній Європі на початку розкладу феодалізму

1. Загальна характеристика політичної ідеології епохи Відродження. Формування буржуазної політико-правової ідеології.
2. Вчення Н. Макіавеллі про державу і право.
3. Політичні та правові ідеї Реформації: основні напрямки. Політико-правові ідеї Мартіна Лютера, Томаса Мюнцера, Жана Кальвіна.
4. Політико-правові ідеї ієзуїтів і тираноборців. Ла Боесі.
5. Вчення Жана Бодена про державу і право. Боден про суверенітет державної влади і форми держави.
6. Політико-правова ідеологія утопічного соціалізму. Ідеальний суспільний і державний лад в “Утопії” Томаса Мора і “Місті Сонця” Томазо Кампанелли.

Література [1–18]

Змістовий модуль 3. Політичні та правові вчення XVII — першої половини XIX ст.

Тема 9. Політичні та правові вчення в Голландії та Англії в період ранніх буржуазних революцій

1. Загальна характеристика політичної і правової ідеології в XVII – пер.пол.XIX ст.

2. Політичні та правові вчення в Голландії у XVII ст. Політико-правове вчення Гуго Гроція.

3. Вчення Бенедикта Спінози про державу і право.

4. Основні напрямки політичної і правової думки в період англійської революції XVII ст.

4.1. Політико-правове вчення Т. Гоббса

4.2. Політико-правова ідеологія індепендентів (незалежних). Джон Мільтон, Джеймс Гаррінгтон і Ольджерон Сідней. Їх погляди на організацію державної влади. Захист буржуазно-демократичних прав і свобод.

4.3. Політико-правова ідеологія левеллерів (урівнювачів).

4.4. Політичні та правові ідеї дігерів (копачів).

4.5. Обґрунтування класового компромісу в Англії в політико-правовому вченні Джона Локка. Локк про невіддільні права людини і межі дії державної влади. Ідея поділу влади.

Література [1—18]

Тема 10. Політичні та правові вчення Європейського Просвітництва (кінець XVII — XVIII ст.)

1. Загальна характеристика політико-правової ідеології епохи Просвітництва, її еволюція.

2. Вчення про природне право в Німеччині (Самуїл Пуфендорф, Христіан Томазій, Христіан Вольф).

3. Політичні та правові вчення в Італії у XVIII ст. (Джамбаттіста Віко, Чезаре Беккарія).

4. Основні напрямки політичної і правової ідеології у Франції.

4.1. Політико-правові погляди Вольтера.

4.2. Вчення Шарля Луї Монтеск'є про державу і право.

4.3. Політико-правові ідеї французьких матеріалістів (Дені Дідро, Поль Анрі Гольбах, Клод Адріан Гельвецій).

4.4. Політичне і правове вчення Ж. Ж. Руссо.

4.5. Політико-правові ідеї утопічного соціалізму (Жан Мельє, Мореллі, Габріель Боно де Маблі, Гракх Бабеф).

4.6. Основні напрямки політико-правової думки в період Великої Французької революції.

4.6.1. Політичні та правові ідеї конституціоналістів (Оноре де Мірабо, Емманюель Сієєс), жирондистів (Жан Бріссо, Жан Антуан Кондорсе).

4.6.2. Політико-правова ідеологія якобінців. Максиміліан Робесп'єр. Жан Поль Марат. Робесп'єр про революційний і конституційний уряд. Обґрунтування революційної диктатури і революційної законності.

4.7. Політико-правові ідеї в Деклараціях прав людини і громадянина 1789 і 1793 рр.

Література [1–18]

Тема 11. Політико-правова думка в Україні (кінець XVII — XVIII ст.)

1. Роз'єднаність українських земель. Ліквідація автономії України і Запорізької Січі.

2. Просвітительство на Україні. Основні риси і напрями.

2.1. Теорія просвіченого абсолютизму у працях Ф. Прокоповича.

2.2. Критика Г. Сковородою суспільно-політичних і соціальних порядків, феодального права і судочинства.

2.3. Особливість теорії природного права Я. Козельського. Теорія суспільної угоди. Республіканізм. Погляди в галузі міжнародного права.

3. Політичні та правові ідеї в козацько-старшинських літописах.

4. Автономістичні ідеї в Літопису Самовидця (70-ті роки XVII ст.), Г. Гриб'янки (1710), С. Величка (1720).

5. Обстоювання національно-державних прав українського народу у “Виводі прав України” П. Орлика — першої демократичної конституції України.

6. Політичні та правові ідеї Мазепи.

7. Республікансько-автономістична ідея “Історії Русів” (рубіж XVIII–XIX ст.).

Література [1–18]

Тема 12. Політичні та правові вчення у США в період боротьби за незалежність

1. Загальна характеристика основних напрямків політичної і правової думки.
2. Політичні та правові погляди “федералістів” (Олександр Гамільтон, Джон Адамс, Джеймс Медісон).
3. Політико-правові погляди Томаса Джефферсона і їх втілення в Декларації незалежності і Білі про права.
4. Політичні та правові ідеї радикальних демократів. Томас Пейн.

Література [1–18]

Тема 13. Політичні та правові вчення в Німеччині наприкінці XVIII — на початку XIX ст.

1. Загальна характеристика основних напрямків політичної та правової ідеології в Німеччині напр. XVIII – поч. XX ст..
2. Исторична школа права Г. Гуго, Ф. К. Савіньї, Г. Пухта та їх погляди на виникнення, розвиток і сутність права.
3. Вчення Іммануїла Канта про державу і право.
4. Політико-правова теорія І. Г. Фіхте.
5. Вчення Г. В. Ф. Гегеля про державу і право.

Література [1–18]

Тема 14. Політичні та правові вчення в Росії у XVII–XIX ст.

1. Основні напрямки політичної і правової думки та їх розвиток в Росії..
2. Обґрунтування “просвіщенного” абсолютизму у працях Ю. Крижанича, Ф. Прокоповича, В. М. Татищева та І. Т. Посошкова.
3. Політико-правова програма дворянства. Особливості ідеологічного обґрунтування самодержавства і кріпосного ладу в “Наказі” Катерини II. Модель обмеженої монархії М. М. Щербатова.
4. Політико-правові ідеї російських і українських просвітителів XVIII ст.: особливості та еволюція. Г. С. Сковорода.
5. Вчення С. Ю. Десницького про державу і право.

6. Дворянський лібералізм першої половини ХІХ ст. Проекти державних перебудов М. М. Сперанського.
7. Формування і розвиток ранньої революційної політико-правової ідеології в Росії. Політичні та правові ідеї О. М. Радищева.
8. Політичні та правові ідеї декабристів. Проект перебудови державного і суспільного ладу в Росії у “Руській Правді” П. І. Пестеля. Пестель про унітарний устрій держави і республіканську форму правління.
9. Конституційні проекти М. М. Муравйова. Ідея федеративної конституційної монархії.
10. Ідеї загальнослов'янської федерації у членів спілки “Об'єднані слов'яни”.
11. Політико-правові ідеї слов'янофілів (О. С. Хом'яков, І. В. Кіреєвський) і західників (К. Д. Кавелін, Б. М. Чичерін).

Література [1–18]

Тема 15. Політичні та правові вчення в Західній Європі (перша половина ХІХ ст.)

1. Основні риси політико-правової ідеології лібералізму першої половини ХІХ ст.
2. Політико-правові погляди Б. Костана (Франція).
3. Політичні та правові ідеї І. Бентама (Англія).
4. Політико-правове вчення ідеолога лібералізму Л. Штейна (Німеччина).
5. Політичні та правові погляди представників утопічного соціалізму.
  - 5.1. Політико-правове вчення Сен-Сімона. Його концепція стадій розвитку суспільства та еволюції держави. Проект і принципи промислової системи суспільства.
  - 5.2. Погляди Ш. Фур'є на державу і право.
  - 5.3. Критика капіталістичного ладу, буржуазної держави і права Фур'є.
  - 5.4. Погляди Р. Оуена на державу і право.
6. Політико-правове вчення Огюста Конта.
7. Юридичний позитивізм. Дж. Остін (Англія), К. Бергбом і П. Лабанд (Німеччина), А. Есман (Франція).

Література [1–18]

Змістовий модуль 4. Політичні та правові вчення другої половини XIX–XX ст.

Тема 16. Політичні та правові вчення в Західній Європі у другій половині XIX ст.

1. Загальна характеристика політичної і правової ідеології другої половини XIX ст.
2. Соціологічний позитивізм. Р. Ієрінг (Німеччина), Г. Спенсер (Англія), Л. Гумплович (Австрія).
3. Дуалістична теорія держави Г. Еллінека.
4. Націоналізм, расизм і геополітика в політичних і правових вченнях А. Гобіно, Х. С. Чемберлена, Л. Вольтмана, Ф. Ратцеля.
5. Вчення Ф. Ніцше про державу і право.
6. Неокантіанська політико-правова філософія Р. Штаммлера.
7. Ідеї “органічної” солідарності класів і соціальних груп у працях Еміля Дюркгейма і Леона Буржуа.

Література [1–18]

Тема 17. Політико-правові вчення революційних демократів Росії і України, революційних народників та анархістів

1. Загальна характеристика політичної і правової ідеології революційного демократизму.
2. Політико-правове вчення О. І. Герцена.
3. Революційно-демократичні погляди В. Г. Белінського.
4. Погляди М. Г. Чернишевського на державу і право.
5. Політичні і правові ідеї у програмних документах першої української політичної таємної організації 40-х років XIX ст. “Кирило-Мефодіївське товариство”.
6. Політичні та правові погляди Т. Г. Шевченка.
7. Політичні та правові погляди М. Драгоманова.
8. Політичні та правові погляди І. Я. Франка.
9. Політичні і правові ідеї у творчості Лесі Українки.
10. Політичні та правові вчення революційних народників 60–70 років XIX ст. (П. М. Ткачов, П. Л. Лавров).

11. Політичні і правові ідеї анархізму в Росії в кінці XIX — початку XX ст. (М. О. Бакунін, П. О. Кропоткін, Л. М. Толстой).

Література [1–18]

Тема 18. Політико-правове вчення марксизму-ленінізму

1. Історичні умови виникнення та розвитку марксистського вчення про державу і право в Західній Європі у другій половині XIX ст.
2. К. Маркс і Ф. Енгельс про історичний розвиток класового суспільства і держави. Питання держави і права у працях “Німецька ідеологія” і “Маніфест Комуністичної партії”.
3. Ф. Енгельс про форми походження держави і її основні ознаки.
4. Поширення ідей марксизму в робітничому русі в Західній Європі та Росії наприкінці XIX — початку XX ст. і їх різнобічне тлумачення (К. Каутський, Е. Бернштейн, А. Бебель, П. Лафарг, Г. В. Плеханов).
5. Виникнення ленінізму. Вчення В. І. Леніна про історичний розвиток держави.
  - 5.1. Питання про співвідношення понять диктатури і демократії. Погляди на федерацію і майбутню долю держави.
  - 5.2. Еволюція політико-правової теорії марксизму в СРСР після В. І. Леніна: Н. І. Бухарін, Л. Д. Троцький, Й. В. Сталін.
6. Ідеологічне маскування тоталітаризму і особистої влади. Концепція права як закону (А. Я. Вишинський).

Література [1–18]

Тема 19. Політичні та правові вчення у країнах Європи і США в XX ст.

1. Загальна характеристика основних напрямків політичної і правової думки XX ст.
2. Політична і правова теорія солідаризму Леона Дюгі.
3. Нормативістська теорія права Ганса Кельзена.
4. Соціологічний напрямок в юриспруденції.
5. Школа “вільного права” Євгена Ерліха.
6. Гарвардська школа права Роско Паунда.
7. “Реалістична” теорія права у США (К. Ллевеллін, Д. Френк).

8. Психологічна теорія права Леона Петражицького. В. Лунштед, А. Росс, К. Олівекрона та ін.
9. Теорії природного права: основні різновиди. Історія виникнення і розвитку теорії природного права.
10. Неотомістська (теологічна) теорія природного права (А. Ауер, Ж. Марітен, Ж. Дабен, Лебаф і Хейс). Бог — першоджерело державної влади і права.
11. Теорія “відродженого” природного права (у Франції — Жені та Сомбл, у Німеччині — неокантіанці Штаммлер, Коген, Ласк, в Італії — дель Веккіо, у Росії — Є. М. Трубецької, В. М. Гессен, Б. О. Кістяківський; сучасні автори — Лон Фуллер, Артур Кауфман, Дж. Роулс та ін.).
12. Політико-правова ідеологія фашизму (Ж. А. Гобіно, К. Шмітт, А. Розенберг, С. Чемберлен, О. Шпенглер). Теорія історичного процесу як боротьби націй і рас за існування та самозбереження.
13. Політико-правова ідеологія неофашизму. Модернізація і “гуманізація” фашистських ідей.
14. Політичні теорії держави. Теорія конвергенції (З. Бжезинський, Р. Арон, Дж. Гелбрейт, П. Сорокін та ін.). Теорія “плюралістичної демократії” (Р. Дарендорф, М. Дюверже, Г. Ласкі та ін.). Теорія еліт італійських політологів В. Парето і Г. Моски.
15. Технократичні концепції. “Революція менеджерів” Дж. Бернхема. Концепція влади і бюрократії (М. Вебер, Р. Міхельс, А. Бентлі та ін.).
16. Політичні і правові ідеї соціал-демократичного руху. Соціалістичний інтернаціонал (1951 р.). Ідея “демократичного”, “гуманного” соціалізму, “народного капіталізму” (Г. Ласкі, Дж. Стречі, К. Реннер, Б. Піттерман та ін.).
17. Політичні та правові ідеї лівого революціонізму. Франкфуртська школа. Політичні ідеї “нових лівих” 1960–1970 рр. (Г. Маркузе, Ж. П. Сартр, Р. Мілс та ін.).

Література [1–18]

Тема 20. Політичні та правові ідеї і вимоги національно-визвольного руху у XX ст.

1. Загальна характеристика політико-правової ідеології національно-визвольного руху.
2. Політичні та правові ідеї національно-визвольного руху в Китаї. Три великих принципи Сунь Ятсена. Принципи нації, народовладдя і народного благоденства.
3. Політичні та правові ідеї національно-визвольного руху в Індії. Політико-правове вчення Махатма Ганді.
4. Політичні та правові ідеї національно-визвольного руху в Азії, Африці й Латинській Америці.
5. Ідеї панарабізму і “арабського соціалізму” у теорії М. Каддафі. Ідеї панісламізму.
6. Ідеї “африканського соціалізму” Л. Сенгора (Сенегал). Роль держави в розвитку і гармонізації суспільства.
7. Г. А. Насер про “демократичне, соціалістичне, кооперативне суспільство”.
8. Ідеї антиколоніалізму і “африканського соціалізму” К. Нкруме (Республіка Гана).
9. Політико-правові ідеї національно-визвольного руху в Латинській Америці (Хосе Марті).

Література [1–18]

6.2. Плани семінарських (практичних, лабораторних) занять

I модуль

Тема 1. Предмет і метод історії політичних та правових вчень

1. Предмет історії політичних і правових вчень.
2. Її місце в системі гуманітарних наук.
3. Методи історії політичних і правових вчень
4. Періодизація і структура курсу.

Теми рефератів

1. Предмет і методи історії політичної і правової вчень.

2.Методологічні проблеми історії політичних і правових вчень.

Література [1-18]

Тема 2. Політичні та правові вчення у країнах Стародавнього Сходу

1.Загальна характеристика релігійно-міфологічних уявлень про політику, державу і право у країнах Стародавнього Сходу в II–I тис. до н. е.

2.Політична і правова думка у Стародавній Індії.

3.Політична і правова думка у Стародавньому Китаї.

Теми рефератів

1.Політико-правові ідеї Конфуція.

2.Політико-правові ідеї брахманізму і буддизму.

Література [1–18]

Тема 3. Політичні та правові вчення у Стародавній Греції і Римі

1.Політичні та правові вчення раннього періоду (IX–VI ст. до н. е.). Творчість Гомера, Гесіода, Солона, Піфагора та Геракліта.

2.Період розквіту давньогрецької політико-правової думки (V–IV ст. до н. е.). Демокрит про державу і право.

3.Політичні та правові ідеї софістів.

4.Політичні та правові ідеї Сократа.

5.Вчення Платона про державу і право, його філософська основа.

6.Вчення Аристотеля про суспільство, політику, державу і право.

7.Вчення Епікура про свободу, державу і право.

8.Вчення Цицерона про державу і право.

9.Політичні та правові ідеї римських стоїків (Сенека, Епіктет, Марк Аврелій).

10.Політико-правові ідеї римських юристів (Гай, Папініан, Павло, Ульпіан, Модестін).

11.Політичні та правові ідеї раннього християнства.

Теми рефератів

1.Вчення Платона про державу і право.

2. Вчення Аристотеля про політику, державу і право.

3.Вчення Цицерона про державу і право.

4. Політико-правові ідеї римських юристів.

Література [1–18]

II модуль

Тема 4. Політичні та правові вчення в Західній Європі в період виникнення і розвитку феодалізму

1. Загальна характеристика політико-правової думки західноєвропейського середньовікового суспільства.
2. Політико-правова теорія Фоми Аквінського, його вчення про походження, сутність держави та елементи державної влади.
3. Політичні та правові ідеї західноєвропейських середньовікових єретичних рухів і селянських війн.
4. Вираження інтересів середньовікового бюргерства в політико-правовому вченні Марсилія Падуанського.

Теми рефератів

1. Послідовники Ф. Аквінського – неотомісти.
2. Політико-правове вчення Марсилія Падуанського.

Література [1–18]

Тема 5. Політичні та правові вчення в Росії в період виникнення і розвитку феодалізму та утворення централізованої держави

1. Ідеї незалежності держави і єдності слов'янських народів у літописах і пам'ятках Київської Русі.
2. Основні напрямки політичної і правової думки в період створення Російської централізованої держави.
3. Політична концепція Філофея “Москва — третій Рим”. Політичні та правові ідеї “нестяжателів” і “іосифлян”. Обґрунтування необмеженого самодержавства І. С. Пересветовим.
4. Політичні погляди А. М. Курбського.

Теми рефератів

1. Політико-правові ідеї в літописних пам'ятках Київської Русі.
2. Політична концепція Філофея “Москва — третій Рим”.

Література [1–18]

Тема 6. Політичні та правові вчення в Західній Європі на початку розкладу феодалізму

1. Загальна характеристика політичної ідеології епохи Відродження. Формування буржуазної політико-правової ідеології.
2. Вчення Н. Макіавеллі про державу і право.
3. Політичні та правові ідеї Реформації: основні напрямки. Політико-правові ідеї Мартіна Лютера, Томаса Мюнцера, Жана Кальвіна.
4. Політико-правові ідеї ієзуїтів і тираноборців. Ла Боезі.
5. Вчення Жана Бодена про державу і право. Боден про суверенітет державної влади і форми держави.
6. Політико-правова ідеологія утопічного соціалізму. Ідеальний суспільний і державний лад в “Утопії” Томаса Мора і “Місті Сонця” Томазо Кампанелли.

Теми рефератів

1. Вчення Н. Макіавеллі про державу і право.
2. Вчення Жана Бодена про державу і право.

Література [1–18]

III модуль

Тема 7. Політичні та правові вчення в Голландії та Англії в період ранніх буржуазних революцій

1. Політичні та правові вчення в Голландії у XVII ст. Політико-правове вчення Гуго Гроція.
3. Вчення Бенедікта Спінози про державу і право.
4. Основні напрямки політичної і правової думки в період англійської революції XVII ст.
  - 4.1. Політико-правове вчення Т. Гоббса
  - 4.2. Політико-правова ідеологія індепендентів (незалежних). Джон Мільтон, Джеймс Гаррінгтон і Ольджерон Сідней. Їх погляди на організацію державної влади. Захист буржуазно-демократичних прав і свобод.
  - 4.3. Політико-правова ідеологія левеллерів (урівнювачів).

4.4. Політичні та правові ідеї дігерів (копачів).

4.5. Обґрунтування класового компромісу в Англії в політико-правовому вченні Джона Локка. Локк про невіддільні права людини і межі дії державної влади. Ідея поділу влади.

Теми рефератів

1. Вчення Бенедикта Спінози про державу і право.
2. Обґрунтування класового компромісу в Англії в політико-правовому вченні Джона Локка.

Література [1—18]

Тема 8. Політико-правова думка в Україні (кінець XVII — XVIII ст.)

1. Роз'єднаність українських земель. Ліквідація автономії України і Запорізької Січі.
2. Просвітительство на Україні. Основні риси і напрями.
  - 2.1. Теорія просвіченого абсолютизму у працях Ф. Прокоповича.
  - 2.2. Критика Г. Сковородою суспільно-політичних і соціальних порядків, феодального права і судочинства.
  - 2.3. Особливість теорії природного права Я. Козельського. Теорія суспільної угоди. Республіканізм. Погляди в галузі міжнародного права.
3. Політичні та правові ідеї в козацько-старшинських літописах.
4. Автономістичні ідеї в Літопису Самовидця (70-ті роки XVII ст.), Г. Гриб'янки (1710), С. Величка (1720).
5. Обстоювання національно-державних прав українського народу у “Виводі прав України” П. Орлика — першої демократичної конституції України.
6. Політичні та правові ідеї Мазепи.
7. Республікансько-автономістична ідея “Історії Русів” (рубіж XVIII–XIX ст.).

Теми рефератів

1. Політичні та правові ідеї в козацько-старшинських літописах.
2. Республікансько-автономістична ідея “Історії Русів” (рубіж XVIII–XIX ст.).

Література [1—18]

Тема 9. Політичні та правові вчення у США в період боротьби за незалежність

1. Загальна характеристика основних напрямків політичної і правової думки.
2. Політичні та правові погляди “федералістів” (Олександр Гамільтон, Джон Адамс, Джеймс Медісон).
3. Політико-правові погляди Томаса Джефферсона і їх втілення в Декларації незалежності і Білі про права.
4. Політичні та правові ідеї радикальних демократів. Томас Пейн.

Теми рефератів

1. Політико-правові погляди Томаса Джефферсона.
2. Політичні та правові ідеї радикальних демократів

Література [1–18]

IV модуль

Тема 10. Політичні та правові вчення в Західній Європі у другій половині XIX ст.

1. Загальна характеристика політичної і правової ідеології другої половини XIX ст.
2. Соціологічний позитивізм. Р. Ієрінг (Німеччина), Г. Спенсер (Англія), Л. Гумплович (Австрія).
3. Дуалістична теорія держави Г. Еллінека.
4. Націоналізм, расизм і геополітика в політичних і правових вченнях А. Гобіно, Х. С. Чемберлена, Л. Вольтмана, Ф. Ратцеля.
5. Вчення Ф. Ніцше про державу і право.
6. Неокантіанська політико-правова філософія Р. Штаммлера.
7. Ідеї “органічної” солідарності класів і соціальних груп у працях Еміля Дюркгейма і Леона Буржуа.

Теми рефератів

1. Вчення Ф. Ніцше про державу і право.
2. Неокантіанська політико-правова філософія Р. Штаммлера.

Література [1–18]

Тема 11. Політико-правове вчення марксизму-ленінізму

1. Історичні умови виникнення та розвитку марксистського вчення про державу і право в Західній Європі у другій половині XIX ст.
2. К. Маркс і Ф. Енгельс про історичний розвиток класового суспільства і держави. Питання держави і права у працях “Німецька ідеологія” і “Маніфест Комуністичної партії”.
3. Ф. Енгельс про форми походження держави і її основні ознаки.
4. Поширення ідей марксизму в робітничому русі в Західній Європі та Росії наприкінці XIX — початку XX ст. і їх різнобічне тлумачення (К. Каутський, Е. Бернштейн, А. Бебель, П. Лафарг, Г. В. Плеханов).
5. Виникнення ленінізму. Вчення В. І. Леніна про історичний розвиток держави.
  - 5.1. Питання про співвідношення понять диктатури і демократії. Погляди на федерацію і майбутню долю держави.
  - 5.2. Еволюція політико-правової теорії марксизму в СРСР після В. І. Леніна: Н. І. Бухарін, Л. Д. Троцький, Й. В. Сталін.
6. Ідеологічне маскування тоталітаризму і особистої влади. Концепція права як закону (А. Я. Вишинський).

Теми рефератів

1. Ф. Енгельс про форми походження держави і її основні ознаки.
2. Еволюція політико-правової теорії марксизму в СРСР після В. І. Леніна: Н. І. Бухарін, Л. Д. Троцький, Й. В. Сталін.

Література [1–18]

Тема 12. Політичні та правові вчення у країнах Європи і США в XX ст.

1. Загальна характеристика основних напрямків політичної і правової думки XX ст.
2. Політична і правова теорія солідаризму Леона Дюгі.
3. Нормативістська теорія права Ганса Кельзена.
4. Соціологічний напрямок в юриспруденції.
5. Школа “вільного права” Євгена Ерліха.
6. Гарвардська школа права Роско Паунда.
7. “Реалістична” теорія права у США (К. Ллевеллін, Д. Френк).

8. Психологічна теорія права Леона Петражицького. В. Лунштед, А. Росс, К. Олівекрона та ін.
9. Теорії природного права: основні різновиди. Історія виникнення і розвитку теорії природного права.
10. Неотомістська (теологічна) теорія природного права (А. Ауер, Ж. Марітен, Ж. Дабен, Лебаф і Хейс). Бог — першоджерело державної влади і права.
11. Теорія “відродженого” природного права (у Франції — Жені та Сомбл, у Німеччині — неокантіанці Штаммлер, Коген, Ласк, в Італії — дель Веккіо, у Росії — Є. М. Трубецької, В. М. Гессен, Б. О. Кістяківський; сучасні автори — Лон Фуллер, Артур Кауфман, Дж. Роулс та ін.).
12. Політико-правова ідеологія фашизму (Ж. А. Гобіно, К. Шмітт, А. Розенберг, С. Чемберлен, О. Шпенглер). Теорія історичного процесу як боротьби націй і рас за існування та самозбереження.
13. Політико-правова ідеологія неофашизму. Модернізація і “гуманізація” фашистських ідей.
14. Політичні теорії держави. Теорія конвергенції (З. Бжезинський, Р. Арон, Дж. Гелбрейт, П. Сорокін та ін.). Теорія “плюралістичної демократії” (Р. Дарендорф, М. Дюверже, Г. Ласкі та ін.). Теорія еліт італійських політологів В. Парето і Г. Моски.
15. Технократичні концепції. “Революція менеджерів” Дж. Бернхема. Концепція влади і бюрократії (М. Вебер, Р. Міхельс, А. Бентлі та ін.).
16. Політичні і правові ідеї соціал-демократичного руху. Соціалістичний інтернаціонал (1951 р.). Ідея “демократичного”, “гуманного” соціалізму, “народного капіталізму” (Г. Ласкі, Дж. Стречі, К. Реннер, Б. Піттерман та ін.).
17. Політичні та правові ідеї лівого революціонізму. Франкфуртська школа. Політичні ідеї “нових лівих” 1960–1970 рр. (Г. Маркузе, Ж. П. Сартр, Р. Мілс та ін.).

Теми рефератів

1. Загальна характеристика основних напрямків політичної і правової думки ХХ ст.

2. Політичні теорії держави. Теорія конвергенції (З. Бжезинський, Р. Арон, Дж. Гелбрейт, П. Сорокін та ін.). Теорія “плюралістичної демократії (Р. Дарендорф, М. Дюверже, Г. Ласкі та ін.). Теорія еліт італійських політологів В. Парето і Г. Моски.

Література [1–18]

6.3. Завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Змістовий модуль 1. «Політичні та правові вчення у Стародавньому світі»

Тема 1. Предмет і метод історії політичних та правових вчень

Питання для самоконтролю

1. Поняття предмету і методу історії політичних та правових вчень.
2. Класифікація методів історії політичних і правових вчень.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Методи історії політичних і правових вчень: поняття, сутність, класифікація”.

Література 1-16, 59, 60, 61, 62.

Тема 2. Політичні та правові вчення у країнах Стародавнього Сходу

Питання для самоконтролю

1. Політична і правова думка в Стародавній Індії.
2. Політико-правові погляди Конфуція.
3. Політико-правові погляди Мао-цзи.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Вчення Конфуція про суспільство, державу і право”.
2. Підготуйте реферат за темою „Політична і правова теорія у „Законах Ману””.

Література 1-16, 21, 42, 46, 59, 71.

Тема 3. Політичні та правові вчення у Стародавній Греції

Питання для самоконтролю

1. Політичні та правові ідеї софістів.
2. Вчення Платона про державу і право.
3. Вчення Аристотеля про суспільство, політику, державу і право.
4. Вчення Епікура про свободу, державу і право.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Проекти ідеальної держави в діалогах „Держава” і „Закони””.
2. Підготуйте реферат за темою „Політико-правові погляди Піфагора”.

Література 1-16, 20, 59, 60, 104, 105, 113, 114, 119.

Тема 4. Політичні та правові вчення у Стародавньому Римі

Питання для самоконтролю

1. Вчення Цицерона про державу і право.
2. Вчення римських юристів про право (Гай, Папініан, Павло, Ульпіан).
3. Політико-правові погляди Августина.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Політичні та правові ідеї Марка Аврелія”.
2. Підготуйте доповідь за темою „Римські юристи про природу і систему права, про право і справедливість, про право публічне і приватне”.

Література 1-16, 42, 46, 59, 60, 71, 82, 137, 143.

Змістовий модуль 2. «Політичні та правові вчення в середні віки та епоху Відродження»

Тема 5. Політичні та правові вчення в Західній Європі в період виникнення і розвитку феодалізму

Питання для самоконтролю

1. Політико-правові ідеї раннього християнства.
2. Вчення Хоми Аквінського про державу і право.

3. Політико-правові ідеї середньовікових єресей у Західній Європі.
4. Погляди Марсилія Падуанського на державу і право.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Фома Аквінський про закон і його види”.
2. Підготуйте реферат за темою „Формування і розвиток політичних ідей раннього християнства”.

Література 1-16, 18, 19, 27, 42, 71, 143.

Тема 6. Політичні та правові вчення у країнах Арабського Сходу, Середньої Азії і Закавказзя в період виникнення та розвитку феодалізму

Питання для самоконтролю

1. Формування і розвиток мусульманських правових ідей.
2. Політико-правова ідеологія ісламу.
3. Політико-правові погляди Аль-Фарабі.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Утопічний проект ідеальної держави”.
2. Підготуйте доповідь за темою „Ідеї основних напрямків і сект ісламу”.

Література 1-16, 45.

Тема 7. Політичні та правові вчення в Росії в період виникнення і розвитку феодалізму та утворення централізованої держави

Питання для самоконтролю

1. Політико-правові ідеї в Київській Русі в XI-XIV ст.
2. Політико-правові ідеї І. С. Пересвєтова.
3. Політичні погляди А. М. Курбського.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Ідеї незалежності держави і єдності слов'янських народів у літописах і пам'ятках Київської Русі”.
2. Підготуйте доповідь за темою „Політична концепція Філофея „Москва — третій Рим””.

Література 1-16, 42, 59, 71, 82, 88, 94.

Тема 8. Політичні та правові вчення в Західній Європі на початку розкладу феодалізму

Питання для самоконтролю

1. Політичні і правові погляди Ніколо Макіавеллі.
2. Політичні та правові ідеї Реформації.
3. Утопічний соціалізм Томаса Мора і його державно-правові ідеї.
4. Вчення Жана Бодена про суверенітет держави.
5. Томазо Кампанелли і його державно-правові погляди.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Теорія суверенітету держави Жана Бодена”.
2. Підготуйте реферат за темою „Ідеальний суспільний і державний лад в ”Утопії” Томаса Мора і „Місті Сонця” Томазо Кампанелли”.

Література 1-16, 26, 29, 57, 59, 68.

Змістовий модуль 3. «Політичні та правові вчення XVII — першої половини XIX ст.»

Тема 9. Політичні та правові вчення в Голландії та Англії в період ранніх буржуазних революцій

Питання для самоконтролю

1. Вчення Гуго Гроція про державу і право.
2. Політичні та правові погляди Бенедикта Спінози.
3. Вчення Томаса Гоббса про державу і право.
4. Політичні та правові погляди Дж. Лільберна.
5. Вчення Дж. Локка про державу і право.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Вчення Жана Бодена про суверенітет держави”.
2. Підготуйте реферат за темою „Політико-правове вчення Т. Гоббса за

„Левіафаном””.

3. Підготуйте доповідь за темою „Ідея поділу влади в політико-правовому вченні Джона Локка”.

Література 1-16, 37, 53, 68, 84, 90, 98.

Тема 10. Політичні та правові вчення Європейського Просвітництва (кінець XVII — XVIII ст.)

Питання для самоконтролю

1. Правові ідеї Чезаре Беккарія.
2. Політичні і правові погляди Вольтера.
3. Вчення Шарля Монтеск'є про державу і право.
4. Політичні та правові погляди французьких матеріалістів XVIII ст.
5. Політичне і правове вчення Ж. Ж. Руссо.
6. Державно-правові ідеї якобінців (Робесп'єр, Марат).

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Теорія розподілу влад Ш. Монтеск'є”.
2. Підготуйте реферат за темою „Теорія народного суверенітету Ж. Ж. Руссо”.
3. Підготуйте доповідь за темою „Політико-правові ідеї в Деклараціях прав людини і громадянина 1789 і 1793 рр.”

Література 1-16, 17, 42, 59-62, 71, 72, 84, 94, 99, 138.

Тема 11. Політико-правова думка в Україні (кінець XVII—XVIII ст.)

Питання для самоконтролю

1. Обґрунтування абсолютизму у творах Феофана Прокоповича.
2. Суспільно-політичний ідеал Григорія Сковороди.
3. Політико-правові погляди Я. П. Козельського.

Практичні завдання

1. Підготуйте доповідь за темою „Особливість природного права Я. Козельського”.
2. Підготуйте реферат за темою „Політичні та правові ідеї Мазепи”.

Література 1-16, 59, 60, 61, 62.

Тема 12. Політичні та правові вчення у США в період боротьби за незалежність

Питання для самоконтролю

1. Політичні погляди Т. Джефферсона.
2. Політико-правові ідеї Т. Пейна.
3. Політико-правові погляди А. Гамільтона.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Політико-правові погляди „федералістів””.
2. Підготуйте реферат за темою „Особливості природного права Томаса Пейна”.

Література 1-16, 21, 42, 46, 59, 71.

Тема 13. Політичні та правові вчення в Німеччині наприкінці XVIII — на початку XIX ст.

Питання для самоконтролю

1. Історична школа права в Німеччині (Гуго, Савіньї, Пухта).
2. Вчення І. Канта про державу і право.
3. Вчення Ф. Гегеля про державу і право.

Практичні завдання

1. Ознайомтесь з проектом держави у праці І. Г. Фіхте „Замкнута торгова держава”.
2. Підготуйте доповідь за темою „Зв'язок політичного і правового вчення з етикою за І. Кантом”.
3. Підготуйте реферат за темою „Співвідношення громадянського суспільства і держави Ф. Гегеля”.

Література 1-16, 20, 59, 60, 104, 105, 113, 114, 119.

Тема 14. Політичні та правові вчення в Росії у XVII-XIX ст.

Питання для самоконтролю

1. Політико-правові погляди Юрія Крижанича.
2. Обґрунтування абсолютизму у творах Ф. Прокоповича.
3. Політико-правові погляди В. Н. Татищева.
4. Політична програма І. Т. Посошкова.
5. Політико-правові погляди слов'янофілів і западників (Б. М. Чичерін).
6. Конституційні проекти М. Муравйова.
7. Політико-правові ідеї у проекті П. Пестеля „Руська правда”.
8. Політико-правові ідеї М. М. Сперанського.
9. Погляди О. М. Радищева на державу і право.

Практичні завдання

1. Підготуйте доповідь за темою „Пестель про унітарний устрій держави і республіканську форму правління”.
2. Підготуйте реферат за темою „Загальнослов'янська федерація та ідеї її створення”.

Література 1-16, 42, 46, 59, 60, 71, 82, 137, 143.

Тема 15. Політичні та правові вчення в Західній Європі (перша половина XIX ст.)

Питання для самоконтролю

1. Політико-правові ідеї буржуазного лібералізму Б. Костана.
2. Політико-правові ідеї буржуазного лібералізму Ієремії Бентама.
3. Утопічний соціалізм і державно-правові ідеї К. А. Сен-Сімона.
4. Утопічний соціалізм і державно-правові ідеї Ш. Фур'є.
5. Утопічний соціалізм і державно-правові ідеї Р. Оуена.
6. Погляди Огюста Конта на державу і право.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Основні риси політико-правової ідеології лібералізму першої половини XIX ст.”

2. Підготуйте доповідь за темою „Фур'є про фалангу як форму організації нового суспільства”.

Література 1-16, 18, 19, 27, 42, 71, 143.

Змістовий модуль 4. «Політичні та правові вчення другої половини XIX-XX ст.»

Тема 16. Політичні та правові вчення в Західній Європі у другій половині XIX ст.

Питання для самоконтролю

1. Вчення Р. Ієрінга про інтереси у праві.
2. Теорія держави Л. Гумпловича.
3. Неокантианське вчення про право Штамmlера.
4. Політико-правова концепція Ф. Ніцше.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Теорія насильства за Л. Гумпловичем”.
2. Підготуйте доповідь за темою „Елітарна концепція права Ніцше”.
3. Підготуйте доповідь за темою „Теорія „відродженого” природного права Р. Штамmlера”.

Література 1-16, 45.

Тема 17. Політико-правові вчення революційних демократів Росії і України, революційних народників та анархістів

Питання для самоконтролю

1. Погляди А. І. Герцена на державу і право.
2. Вчення М. Г. Чернишевського про державу і право.
3. Політичні та правові погляди Т. Г. Шевченка.
4. Політичні та правові погляди М. П. Драгоманова.
5. Вчення І. Я. Франка про державу і право.
6. Соціалістичні ідеї І. Я. Франка.
7. Політичні та правові погляди Лесі Українки.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Політичні і правові ідеї української політичної таємної організації „Кирило-Мефодіївське товариство””.
2. Підготуйте реферат за темою „Політичні і правові погляди М. Драгоманова”.
3. Підготуйте реферат за темою „Політичні і правові погляди Т. Шевченка”.

Література 1-16, 42, 59, 71, 82, 88, 94.

Тема 18. Політико-правове вчення марксизму-ленінізму

Питання для самоконтролю

1. Формування марксистської політико-правової теорії.
2. Анархістська концепція держави і права М. Штірнера.
3. Анархістська теорія держави і права П. Прудона, його проект соціальних реформ.
4. Питання держави, права і законності у працях В. І. Леніна „Про державу” і „Про двовладдя”.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Політико-правові вчення марксизму”.
2. Підготуйте доповідь за темою „Питання держави і права в „Маніфесті Комуністичної партії” К. Маркса і Ф. Енгельса”.

Література 1-16, 26, 29, 57, 59, 68.

Тема 19. Політичні та правові вчення у країнах Європи і США в ХХ ст.

Питання для самоконтролю

1. Теорія соціальних функцій і корпоративної держави Л. Дюгі.
2. Нормативістська теорія Г. Кельзена і його вчення про державу.
3. Психологічна теорія права Л. Петражицького.
4. Соціологічна теорія права Є. Ерліха.
5. Політико-правова ідеологія фашизму.

Практичні завдання

1. Підготуйте доповідь за темою „Сучасні теорії природного права”.
2. Підготуйте реферат за темою „Соціологічна теорія права Євгена Ерїха”.
3. Підготуйте реферат за темою „Психологічна теорія права Л. Петражицького”.

Література 1-16, 37, 53, 68, 84, 90, 98.

Тема 20. Політичні та правові ідеї і вимоги національно-визвольного руху у XX ст.

Питання для самоконтролю

1. Політико-правові ідеї М. Ганді.
2. Три великих народних принципи Сунь Ятсена: еволюція і політико-правовий зміст.
3. Ідеї „африканського соціалізму” Л. Сенсора.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат за темою „Політико-правове вчення Махатма Ганді”.
2. Підготуйте доповідь за темою „Вчення Сунь Ясена про три великих народних принципи”.

Література 1-16, 17, 42, 59-62, 71, 72, 84, 94, 99, 138.

6.4. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота передбачає проведення індивідуальних та групових консультацій із студентами, які недостатньо засвоїли навчальний матеріал з курсу «Професійна етика» (для студентів денної та заочної форми навчання), а також відпрацювання студентами пропущених занять та незадовільних оцінок (для студентів денної форми навчання).

VII. Форми поточного та підсумкового контролю

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Предмет і метод історії політичних і правових вчень
2. Методологічні проблеми історії політичних і правових вчень.
3. Політико-правові ідеї Конфуція.
4. Політико-правові погляди софістів..
5. Вчення Геракліта про державу і право.
6. Вчення Сократа про суспільство, державу і законність.
7. Проект ідеальної держави Платона «Держава».
8. Вчення Аристотеля про походження держави і причини державних переворотів.
9. Політичні та правові вчення римських юристів.
10. Вчення Цицерона про державу і право.
11. Політичні вчення стоїків.
12. Політико-правові погляди Августіна.
13. Вчення Хоми Аквінського про державу і право.
14. Формування і розвиток політичних ідей раннього християнства.
15. Формування і розвиток мусульманських правових ідей.
16. Політичні ідеї часів Київської Русі.
17. Вчення Ніколо Макіавеллі про державу і право.
18. Політичні та правові ідеї Реформації.
19. Вчення Жана Бодена про суверенітет держави.
20. Вчення Гуго Гроція про державу і право.
21. Політико-правові вчення Бенедикта Спінози.
22. Вчення Томаса Гоббса про державу і право.
23. Вчення Дж. Локка про державу і право.
24. Політико-правові погляди Дж. Лільберна.
25. Роль Києво-Могилянської академії в розвитку вітчизняної політичної і правової думки.

26. Богдан Хмельницький і його внесок у створення незалежної української держави.
27. Конституція Пилипа Орлика та її політичне значення.
28. Вчення Шарля Монтеск'є про поділ влади.
29. Вчення Ж. Ж. Руссо про причини нерівності між людьми і виникнення держави.
30. Теорія народного суверенітету Ж. Ж. Руссо.
31. Суспільно-політичний ідеал Григорія Сковороди.
32. Політико-правові погляди Симеона Полоцького і Юрія Крижанича.
33. Вчення С. Ю. Десницького про державу і право.
34. Політико-правове вчення О. М. Радищева.
35. Політико-правові ідеї Т. Джефферсона.
36. Демократичні ідеї Т. Пейна.
37. Вчення Іммануїла Канта про державу і право.
38. Вчення Гегеля про державу і право.
39. Політичні та правові ідеї П.І. Пестеля.
40. Політично-правові погляди Б. Констона.
41. Політико-правові погляди Т. Г. Шевченка.
42. Політико-правові погляди М. Драгоманова.
43. Політико-правові погляди І. Я. Франка.
44. Політичні та правові погляди Лесі Українки.
45. Політична концепція суспільного розвитку М. Грушевського.
46. Політико-правові вчення марксизму.
47. Нормативістська теорія Ганса Кельзена.
48. Вчення Р. Ієрінга про інтереси у праві.
49. Теорія держави Л. Гумпловича.
50. Неокантианське вчення про право Штаммлера.
51. Соціологічна теорія права Євгена Ерліха.
52. Психологічна теорія права Л. Петражицького.
53. Політико-правова ідеологія фашизму.

54. Вчення Сунь Ятсена про три великих народних принципи.

55. Політичні погляди М. Ганді.

ПИТАННЯ ДЛЯ ЗАЛІКУ

1. Предмет і метод історії політичних і правових вчень.
2. Політико-правові погляди Конфуція.
3. Політико-правові погляди Мао-цзи.
4. Погляди Демокрита на державу і право.
5. Вчення Сократа про державу і право.
6. Політико-правові ідеї софістів у Стародавній Греції.
7. Проект ідеальної держави в діалозі Платона “Держава”.
8. Проект ідеальної держави в діалозі Платона “Закони”.
9. Вчення Аристотеля про походження держави і права.
10. Захист Аристотелем рабства і приватної власності.
11. Політико-правові ідеї стоїків у Стародавній Греції і Стародавньому Римі.
12. Вчення Цицерона про державу і право.
13. Вчення римських юристів про право (Гай, Папініан, Павло, Ульпіан).
14. Політико-правові погляди Августина.
15. Політико-правові ідеї раннього християнства.
16. Вчення Хоми Аквінського про державу і право.
17. Політико-правові ідеї середньовікових ересей у Західній Європі.
18. Погляди Марсилія Падуанського на державу і право.
19. Політико-правові ідеї в Київській Русі в XI–XIV ст.
20. Державно-правові погляди Івана Вишенського.
21. Політико-правові ідеї І. С. Пересвєтова.
22. Політичні і правові погляди Ніколо Макіавеллі.
23. Ніколо Макіавеллі про форми державного правління — республіку і монархію.
24. Теорія суверенітету держави Жана Бодена.

25. Політичні та правові ідеї Реформації (Мартін Лютер, Томас Мюнцер, Жан Кальвін).
26. Утопічний соціалізм Томаса Мора і його державно-правові ідеї.
27. Утопічний соціалізм Томазо Кампанелли і його погляди на організацію державної влади.
28. Вчення Гуго Гроція про державу і право.
29. Політичні та правові погляди Бенедикта Спінози.
30. Вчення Томаса Гоббса про державу і право.
31. Політичні та правові погляди Дж. Лільберна.
32. Утопічний соціалізм Дж. Уінстенлі та його державно-правові ідеї.
33. Вчення Дж. Локка про державу і право.
34. Політико-правові погляди Юрія Крижанича.
35. Обґрунтування абсолютизму у творах Феофана Прокоповича.
36. Політико-правові погляди В. Н. Татищева.
37. Політична програма І. Т. Посошкова.
38. Правові ідеї Чезаре Беккарія.
39. Політичні і правові погляди Вольтера.
40. Вчення Шарля Монтеск'є про політичну свободу і фактори, що впливають на характер законів.
41. Теорія розподілу влад Ш. Монтеск'є.
42. Політичні та правові погляди французьких матеріалістів XVIII ст. (Дідро, Гельвецій, Гольбах).
43. Вчення Ж. Ж. Руссо про три ступені нерівності між людьми і походження держави.
44. Теорія народного суверенітету Ж. Ж. Руссо.
45. Ідеї утопічного соціалізму в "Заповіті" Жана Мельє.
46. Державно-правові ідеї яacobінців (Робесп'єр, Марат).
47. Політико-правові ідеї Т. Пейна.
48. Політичні погляди Т. Джефферсона.
49. Політико-правові погляди А. Гамільтона.

50. Погляди С. Ю. Десницького на державу і право.
51. Політико-правові погляди Г. С. Сковороди.
52. Політико-правові погляди Я. П. Козельського.
53. Погляди О. М. Радищева на державу і право.
54. Історична школа права в Німеччині (Гуго, Савіньї, Пухта).
55. Вчення І. Канта про державу і право.
56. Вчення Ф. Гегеля про державу і право.
57. Політико-правові ідеї буржуазного лібералізму Б. Костана.
58. Політико-правові ідеї буржуазного лібералізму Ієремії Бентама.
59. Утопічний соціалізм і державно-правові ідеї К. А. Сен-Сімона.
60. Утопічний соціалізм і державно-правові ідеї Ш. Фур'є.
61. Утопічний соціалізм і державно-правові ідеї Р. Оуена.
62. Погляди Огюста Конта на державу і право.
63. Політико-правові погляди слов'янофілів і западників (Б. М. Чи-черін).
64. Конституційні проекти М. Муравйова.
65. Політико-правові ідеї у проекті П. Пестеля "Руська правда".
66. Політико-правові ідеї М. М. Сперанського.
67. Погляди А. І. Герцена на державу і право.
68. Вчення М. Г. Чернишевського про державу і право.
69. Політичні та правові погляди Т. Г. Шевченка.
70. Політичні та правові погляди М. П. Драгоманова.
71. Вчення І. Я. Франка про державу і право.
72. Соціалістичні ідеї І. Я. Франка.
73. Політичні та правові погляди Лесі Українки.
74. Формування марксистської політико-правової теорії.
75. Питання держави і права в "Маніфесті Комуністичної партії" К. Маркса і Ф. Енгельса.
76. Анархістська концепція держави і права М. Штірнера.
77. Анархістська теорія держави і права П. Прудона, його проект соціальних реформ.

78. Анархістська теорія держави і права М. Бакуніна. Полеміка з марксистами.
79. Вчення Р. Ієрінга про державу і право.
80. Політико-правова концепція Ф. Ніцше.
81. Питання держави, права і законності у працях В. І. Леніна “Про державу” і “Про двовладдя”.
82. Політико-правові погляди М. Грушевського.
83. Теорія соціальних функцій і корпоративної держави Л. Дюгі.
84. Нормативістська теорія Г. Кельзена і його вчення про державу.
85. Психологічна теорія права Л. Петражицького.
86. Соціологічна теорія права Є. Ерліха.
87. Сучасні теорії природного права.
88. Політико-правова ідеологія фашизму.
89. Політико-правові ідеї М. Ганді.
90. Три великих народних принципи Сунь Ятсена: еволюція і політико-правовий зміст.

ІХ. Рекомендовані джерела інформації

Основна

1. Азаркин Н. Н., Левченко В. П., Мартьянов В. Н. История политических учений. М: Юристъ, 1994. Вып. 2.
2. Борисов Л. П. История политических и правовых учений: учеб. пособие. М, 2001.
3. Ерышев А. А. История политических и правовых учений: учеб. пособие. К., 2001.
4. История политических и правовых учений // Под ред. О. Э. Лейста. М., 1999,2001.
5. История политических и правовых учений // Под ред. проф. С. Ф. Кечекьяна, доц. Г. И. Федькина. 2-е изд. М., 1960.
6. История политических и правовых учений: Учебник // Под ред. В. С.

Нерсисянца. М., 1983 (1988, 1995, 1999, 2002).

7. История политических и правовых учений: хрестоматия // Под общ. ред. проф. Г. Г. Демиденко. Харьков: Факт, 1999.

8. История политических и правовых учений: хрестоматия // Под ред. проф. О. Э. Лейста. М., 2000.

9. История политических и правовых учений. Домарксистский период: учебник // Под ред. О. Э. Лейста. М.: Юрид. лит., 1991.

10. История политических учений // Под ред. проф. О. В. Мартышина. М., 2002.

11. Медвідь А.М., Медвідь Ф.М. Ораторське мистецтво правників. Навчальний посібник. К.: Міленіум, 2005.-336 с.

12. Мірошніченко М. І., Мірошніченко В. І. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. К.: АТІКА, 2001.

13. Себайн Джордж Г, Торсон Томас Л. Історія політичної думки. К.: Основа, 1997.

14. Шульженко Ф. П., Андрусак Т. Г. Історія політичних і правових вчень: Навч. посіб. К., 2001.

15. Шульженко Ф. П., Андрусак Т. Г. Історія політичних і правових вчень: Підручник. К., 1999.

16. Шульженко Ф. П., Наум М. Ю. Історія вчень про державу і право: Курс лекцій. К.: Юрінком, 1997.

Додаткова:

17. Азаркин Н. М. Монтескье (Из истории политической и правовой мысли). М., 1988.

18. Андреева И. С. Проблема мира в западноевропейской философии. М., 1975. — Гл. 4.

19. Аннерс Эрик. История европейского права. М.: Наука, 1996.

20. Аристотель. Политика // Соч.: В 4 т. М., 1984. Т. 4.

21. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. М., 1993. Ч. I. Основоположники (Огюст Конт, Карл Маркс).

22. Архашастра, или наука политики. М.; Л., 1959.

- 23.Бакунин М. А. Федерализм, социализм и антитеологизм. Государственность и анархизм // Философия. Социология. Политика. М., 1989.
- 24.Бентам И. Избранные сочинения. СПб., 1867. Т. 1.
- 25.Бердяев Н. А. Истоки и смысл русского коммунизма. М., 1990.
- 26.Бонташ П. К, Прозорова Н. С. Томас Мор (Из истории политической и правовой мысли). М., 1983.
- 27.Боргош Ю. Фома Аквинский (Мыслители прошлого). 2-е изд. М., 1975.
- 28.Буржуазная философия конца и начала империализма. М., 1977.
- 29.Бурлацкий Ф. М. Загадки и урок Никколо Макиавелли. М., 1977.
- 30.Вебер М. Избранные произведения. М., 1990.
- 31.Волгин В. П. Развитие общественной мысли во Франции в XVIII в. М., 1977.
- 32.Галанза П. Н. Учение Канта о государстве и праве. М., 1960.
- 33.Гегель Г. Политические произведения. М., 1978.
- 34.Гегель Г. В. Философия права // Вступ, ст. и прим. В. С. Нерсесянц. М., 1990.
- 35.Гелбрейт Д. К. Новое индустриальное общество. М., 1969.
- 36.Герцен А. Полное собрание сочинений: В 9 т. М., 1958.
- 37.Гоббс Т. Левиафан, или материя, формы и власть государства церковного и гражданского // Соч.: В 2 т. М., 1992. Т. 2.
- 38.Графский В. Г. Бакунин (Из истории политической и правовой мысли). М., 1985.
- 39.Графский В. Г. Государство и технократия. Историко-политическое исследование. М., 1981.
- 40.Гроций Г. О праве войны и мира. Три книги, в которых объясняются естественное право и право народов, а также принципы публичного права. М., 1956.
- 41.Гулыга А. В. Кант. М., 1977.
- 42.Гумплович Л. Общее учение о государстве. СПб., 1910.
- 43.Деев Н. Н. Иеремия Бентам // Политическая деятельность. — М., 1979.
- 44.Деев Н. Н. Политические взгляды американских федералистов // Из истории политических учений. М., 1976.

45. Декларации прав человека и гражданина 1789 и 1793 гг. // Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран // Под ред. З. М. Черниловского. М., 1984. С. 207-209, 234-236.
46. Еллинек Г. Общее учение о государстве. М., 1908.
47. Энгельс Ф. Анти-Дюринг // К. Маркс, Ф. Энгельс. Твори.
48. Энгельс Ф. Бакуністи за роботою // К. Маркс, Ф. Энгельс. Твори. Т. 18.
49. Энгельс Ф. Положення робітничого класу в Англії // К. Маркс, Ф. Энгельс. Твори. Т. 2.
50. Энгельс Ф. Походження сім'ї, приватної власності і держави // К. Маркс, Ф. Энгельс. Твори. Т. 21.
51. Энгельс Ф. Про авторитет // К. Маркс, Ф. Энгельс. Твори. Т. 41.
52. Энгельс Ф. Розвиток соціалізму від утопії до науки // К. Маркс, Ф. Энгельс. Твори. Т. 19.
53. Зайченко Г. А. Джон Локк (Мыслители прошлого). М., 1973.
54. Золотухина Н. М. Иосиф Волоцкий (Из истории политической и правовой мысли). М., 1981.
55. Золотухина Н. М. Развитие русской средневековой политико-правовой мысли. М., 1985.
56. Зорькин В. Д. Позитивистская теория права в России. М., 1978.
57. Зорькин В. Д. Политические взгляды Никколо Макиавелли // Вестн. Моск. ун-та. Право. 1969. № 6.
58. История буржуазного конституционализма XIX в. // Отв. ред. В. С. Нерсесянц. М., 1986.
59. История политических и правовых учений. Древний мир. М.: Наука, 1985.
60. История политических и правовых учений. Средние века и Возрождение. М.: Наука, 1986.
61. История политических и правовых учений XVII-XVIII вв. М.: Наука, 1989.
62. История политических и правовых учений XIX в. // Отв. ред. В. С. Нерсесянц. М., 1993.
63. Каленский В. Г. Мэдисон (Из истории политической и правовой мысли). М.,

1981.

64. Кант И. Метафизика нравов: В 2 ч. Ч. 1. Метафизические начала учения о праве // Соч. М., 1965. Т. 4. Ч. II.

65. Каутский К. Предшественники новейшего социализма. М.; Л., 1925. Т. II.

66. Ковалевский М. М. Демократия и ее политическая доктрина. СПб., Вып. 1-2 (лекции 1912-1913 гг.).

67. Кодлова Н. Ю. Буржуазные учения о федерализме XVIII-XIX вв. М., 1988.

68. Козлихин И. Ю. История политических и правовых учений. Новое время: от Макиавелли до Канта. СПб., 2002.

69. Конт О. Дух позитивной философии. СПб., 1910.

70. Конт О. Общий обзор позитивизма. СПб., 1912-1913. Т. 1-3. Родоначальники позитивизма. Вып. IV-V.

71. Коркунов Н. М. История философии права. СПб., 1915.

72. Котляревский С. А. Власть и право. Проблемы правового государства. М., 1915.

73. Кочерга Б. Н. Социальный оборотень у власти: Что не предвидел К. Маркс и не смог доказать М. Джилас? Симферополь, 1990.

74. Кривушин Л. Т. Проблема государства и общества в домарксистской мысли (Историко-социологические очерки). Л., 1978.

75. Крижанич Ю. Политика. М., 1887.

76. Критика идеологии неофашизма. М., 1976.

77. Кропоткин П. А. Великая Французская революция. 1789-1793. М., 1979.

78. Кропоткин П. А. Современная наука и анархия // Хлеб и воля. Современная наука и анархия. М., 1990.

79. Круглашов А. М. Драма інтелектуала: Політичні ідеї Михайла Драгоманова. Чернівці, 2000.

80. Кузнецов В. Н. Немецкая классическая философия второй половины XVIII — начала XIX века. М., 1989.

81. Куприц Н. Я. Ковалевский (Из истории политической и правовой мысли). М., 1978.

- 82.Лазарев В В., Чаадаев П. Я. Из истории политической и правовой мысли. М., 1985.
- 83.Лейст О. Э. Политическая идеология утопических социалистов во Франции в XVIII в. М., 1972.
- 84.Лейст О. Э. Учение Спинозы о государстве и праве. М., 1960.
- 85.Ленін В. І. Держава і революція // Повн. збір. тв. Т. 33.
- 86.Ленін В. І. Про двовладдя // Повн. збір. тв. Т. 31.
- 87.Ленін В. І. Про диктатуру пролетаріату // Повн. збір. тв. Т. 39.
- 88.Локк Д. Избранные философские произведения: В 2 т. М., 1960. Т. 2.
- 89.Луковская Д. И. Социологическое направление во французской теории права. Л., 1972.
- 90.Макиавелли Н. Избранные сочинения. М., 1982.
- 91.Мамут Л. С. Карл Маркс как теоретик государства. М., 1979.
- 92.Маркс К. К критике гегелевской философии права. Введение // К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч. Т. 1.
- 93.Маркс К. Конспект книги М. Бакуніна "Державність і анархія" // К. Маркс, Ф. Энгельс. Твори. Т. 18.
- 94.Марчук В. П. "Свободное право" в буржуазной юриспруденции. Критика концепции Е. Эрлиха. К., 1997.
- 95.Марчук В. П. Соціологічні теорії права в Німеччині: Історія і сучасність. Чернівці, 1998.
- 96.Машков А Д. Проблемы держави і бюрократії у політико-правових концепціях М. О. Бакуніна і П. О. Кропоткіна: авто-реф. дис. канд. юрид. наук. К., 1996.
- 97.Медвідь Ф.М. Липа Юрій Іванович // Політична енциклопедія. Редкол: Ю.Левенець (голова), Ю.Шаповал (заст.голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. С.399-400.
- 98.Медвідь Ф.М. Українська державницька ідея Володимира Винниченка: політико-правові засади. Громадсько-політична діяльність Володимира Винниченка (до 125-річчя від дня народження)/ Збірник статей. К.: ІПіЕНД, 2006.- С.198-205.

99. Мееровский Б. В. Гоббс (Мыслители прошлого). М., 1975.
100. Монтескье Ш. Избранные произведения. М., 1955.
101. Мор Т. Утопия. М., 1978.
102. Нарский И. С. Кант (Мыслители прошлого). М., 1976.
103. Налов И. М. Философия киников. М., 1982.
104. Нерсесянц В. С. Гегелевская философия права. М., 1974.
105. Нерсесянц В. С. Платон (Из истории политической и правовой мысли). М., 1984.
106. Нерсесянц В. С. Политические учения Древней Греции. М., 1979.
107. Нерсесянц В. С. Сократ. 2-е изд. М., 1980.
108. Ницше Ф. Сочинения: В 2 т. М., 1990. Т. 1-2.
109. Овсянников М. Ф. Гегель (Мыслители прошлого). М., 1971.
110. Оксиганов Э. Н. Политическая теория Макса Вебера. Рига, 1985.
111. Пионтковский А. А. Учение Гегеля о праве и государстве и его уголовно-правовая теория. М., 1963.
112. Пирумова Н. М. Александр Герцен. Революционер, мыслитель, человек. М., 1989.
113. Пирумова Н. М. Социальная доктрина М. А. Бакунина. М., 1990.
114. Платон. Государство. Соч.: В 3 т. М., 1971. Т. 3. Ч. 1.
115. Платон. Законы. Соч.: В 3 т. М., 1972. Т. 3. Ч. 2.
116. Прозорова Н С Борьба К. Маркса и Ф. Энгельса против анархизма. М., 1960.
117. Прозорова Н, С. П. И. Пестель: Конституционный и другие законодательные проекты. Запорожье, 2000.
118. Прокопович Ф. Правда воли монаршей. М.; Л., 1953.
119. Радищев А. Н. Избранные сочинения. М.: Госполитиздат, 1952.
120. Разумович Н. Н. Политическая и правовая культура. Идеи и институты Древней Греции. М., 1989.
121. Робеспьер М. Революционная законность и правосудие. Статьи и речи. М., 1959.
122. Руссо Ж. Ж. Трактаты. М., 1969.

123. Сапрыкин Ю. М. Политическое учение Гаррингтона. Из истории идейно-политической борьбы в годы английской буржуазной революции XVII века. М., 1975.
124. Сатышев В. Е. Политико-правовые учения в Англии в эпоху буржуазной революции XVII века. М., 1985.
125. Скрипилев Е. А. Добролюбов (Из истории политической и правовой мысли). М., 1988.
126. Скрипилев Е. А. Чернышевский (Из истории политической и правовой мысли). М., 1979.
127. Спенсер Г. Основания социологии. СПб., 1898. Т. I—II.
128. Спенсер Г. Социальная статика. СПб., 1906.
129. Спенсер Г. Справедливость. СПб., 1898.
130. Сперанский М, М. Проекты и записки. М.; Л., 1961.
131. Спиноза Б. Избранные произведения: В 2 т. М., 1957. Т. 2.
132. Темное Е. И. Макиавелли (Из истории политической и правовой мысли). М., 1979.
133. Токвиль А. Демократия в Америке. М., 1992.
134. Тонких В. А., Ярецкий Ю. Л. История политической и правовой мысли России. М., 1999.
135. Троцкий Л. Д. Портреты революционеров. М., 1991.
136. Туманов В. А. Буржуазная правовая идеология. К критике учений о праве. М., 1971.
137. Ударцев С. Ф. Кропоткин (Из истории политической и правовой мысли). М., 1989.
138. Утченко С. Л. Политические учения Древнего Рима. III—I вв. до н.э. М., 1977.
139. Фурье Ш. Избранные сочинения. М.; Л., 1951-1954. Т. I-IV.
140. Цицерон. Диалоги. О государстве. О законах. М., 1966.
141. Чернышевский Н. Г. Полное собрание сочинений: В 15 т. М., 1950.
142. Чибиряев С. А. Великий русский реформатор. Жизнь, деятельность,

политические взгляды М. М. Сперанского. М., 1989.

143. Шпенглер О. Закат Европы. М.: Мысль, 1993.

144. Яхин Р. Х. Государственно-правовые взгляды П. И. Пестеля. Казань, 1961.

145. Ячевский В.В. Общественно-политические и правовые взгляды Л. Н. Толстого. Воронеж, 1983.

